

ГОЛОВНА РЕДАКЦІЙНА РАДА :

АНДРУЩЕНКО В.П., член-кореспондент НАНУ,
академік НАПН України
ВАСИЛАШКО В.Ф., заслужений журналіст Ук-
раїни, учений секретар Товариства “Знання”
України

ВОРОБІЙОВА Р.І., член НСЖУ, відповідальна
за випуск номера (редактор, коректор)

ГЛУШКО В.А., перший заступник голови прав-
ління Товариства «Знання» України

ГРИЩЕНКО І.М., доктор економічних наук,
професор, академік НАПН України

ГУБЕРСЬКИЙ Л.В., академік НАНУ, Герой України

ДЕМЧЕНКО В.Ф., заслужений журналіст України

ДЗВІНЧУК Д.І., доктор філософських наук,
професор, голова правління Івано-Франківської
обласної організації Товариства “Знання” України

КРЕМЕНЬ В.Г., академік НАН України, президент
Товариства «Знання» України, президент НАПН
України

КУДРЯЧЕНКО А.І., доктор історичних наук,
професор, член-кореспондент НАНУ

КУШЕРЕЦЬ В.І., голова правління Товариства
“Знання” України, член-кореспондент НАПН
України, доктор філософських наук, професор

МЕХ Л.Г., президент ВБФ «Журналістська
ініціатива»

НЕВОЛОВ В.В., професор, заслужений діяч мис-
тецтва України, голова правління Київської міської
організації Товариства “Знання” України

НІКІТЮК Л.В., член НСЖУ, (комп’ютерний дизайн,
верстка, обробка фото)

ПАВКО А.І., доктор історичних наук, професор,
академік Академії наук ВШ України, заступник
директора Науково-дослідного інституту
українознавства МОН України, член НСЖУ

ОНИЩЕНКО О.С., академік НАН України,
віце-президент Товариства “Знання” України

СОРОКА М.М., голова правління Київської
організації НСЖУ, заслужений журналіст України

СТОГНІЙ В.С., заступник голови Комітету з
Державних премій України в галузі науки і техніки

ЦИМБАЛЮК В.І., доктор медичних наук,
академік, президент Національної академії
медичних наук України

2/2023

ТРИБУНА

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНИЙ І ТЕОРЕТИЧНИЙ ЖУРНАЛ
ТОВАРИСТВА “ЗНАННЯ” УКРАЇНИ І НАЦІОНАЛЬНОЇ СПІЛКИ ЖУРНАЛІСТІВ УКРАЇНИ

Виходить з травня 1965 року

ПАМ’ЯТЬ. ЗГАДУЮЧИ ІВАНА АНДРІЙОВИЧА ЗЯЗЮНА...

(З редакційного архіву) В.І. МЕНШУН Щоб зірки позаздрили землі.....	3
КРЕМЕНЬ Василь . Філософсько-педагогічна спадщина академіка Івана Зязюна в контексті модернізації освіти	6
КУШЕРЕЦЬ Василь. Філософія педагогічної дії І.А. Зязюна і сучасна освіта України.....	10
ЛУГОВИЙ Володимир. Маєстро педагогіки	12
НИЧКАЛО Нелля. Науково-педагогічне кредо академіка Івана Зязюна.....	14
САУХ Петро. Іван Зязюн: «АКМЕ» любомудра філософсько-педагогічної думки.....	20
КУЗЬМІНСЬКИЙ А.І. Щоб неказане не залишилося неказаним.....	21
ГРИНЬОВА М.В. Іван Андрійович Зязюн про освітні технології управління навчальними системами.....	26
ЗЕЛЮК В.В. Іван Зязюн у формуванні мого професійного шляху.....	31
РИБАЛКА В.В. Методологічні підходи академіка І.А. Зязюна у дослідженні педагогічної діяльності та структурно-функціонально-рефлексивна модель її розвитку і функціонування.....	34
ВАСЯНОВИЧ Григорій. Слово вдячності моєму духовному наставнику – академіку Івану Зязюну	52
УСАТЕНКО Т.П. Розширення горизонту педагога у науково-філософській спадщині академіка І.А. Зязюна	55
ХОМИЧ Лідія. Іван Зязюн про принципи і концептуальні підходи до професійної підготовки вчителя.....	58
ТАРАСЕВИЧ Ніна, КОРОЛЬ Лариса. Гетьман педагогічної майстерності Іван Зязюн: Полтавський шлях до педагогіки добра	62
МОРГУН Володимир. Програма «ВЧИТЕЛЬ (школа-педвуз-школа)»: запит Федора МОРГУНА – розробка Івана ЗЯЗЮНА – державна підтримка Василя КРЕМЕНЯ.....	67
ЖДАНОВА-НЕДІЛЬКО О.Г. Іван Андрійович Зязюн: філософ, педагог, менеджер.....	70
ТКАЧЕНКО Андрій. Біля витоків асоційованого макаренкознавства.....	73
БІЛИК Н.І. Від педагогічної майстерності Івана Зязюна до професійної компетентності редактора.....	77
ПІДДЯЧИЙ М.І. Академік Іван Андрійович Зязюн: минуле у сучасному.....	81
ОТИЧ Олена. Розвиток педагогічних ідей І.А. Зязюна в діяльності інституту вищої освіти НАПН України....	85
НЕВОЛОВ Василь. Учитель – митець за покликанням.....	89
ПОМИТКІН Едуард. Актуалізація духовного потенціалу оточуючих як життєве кредо академіка Івана Зязюна	90
ЛАВРІНЕНКО Олександр. Нахненник педагогіки добра І.А. Зязюн (1938-2014 рр.): роздуми про близьку і рідну людину	92
ХАЙРУЛІНА В.М. Служити Україні і її народові професіоналізмом.....	97
КАРАКОЗ Сусанна. На відстані любові.....	101
МАТВЄЄВА Ганна. В сузір’ї Івана Зязюна.....	103
СТЕМКОВСЬКА Ярослава. Чарівник краси педагогічної дії.....	105
ОВСІЄНКО Я.М. Розвиток ідей педагогічної майстерності та педагогіки добра академіка Івана Зязюна в мистецькій педагогічній діяльності сучасних вчителів.....	108
РЕПЕТІЙ Світлана. Пам’яті І.А. Зязюна.....	110
ФЛЕГОНТОВА Наталія. Учитель.....	111
ОВЧАРЕНКО Людмила. Спомин про велета України.....	112

АКТУАЛЬНІ ВИДАННЯ

НЕВОЛОВ Василь. 14 впевнених кроків молодіжною столицею Країни в смартфоні.....	114
---	-----

ТВОЇ ЛЮДИ, УКРАЇНО!

МАРТИНЮК Сергій. Письменницький літопис (Записки з війни).....	116
ГЛЕВАЦЬКА Лілія. Немає сили, міцнішої за опір та оборону, немає слова, вагомішого за правду – презентація поетичної збірки Сергія Яковича Мартинюка «13 віршів або битва за Ірпінь змінила світ».....	118

ДОСЛІДЖУЄТЬСЯ ТЕМА

МАРТИНЮК І.В. До питання ідеалу сучасного українця.....	120
ІЩЕНКО Владислав. Українське новоліття.....	124

УНІВЕРСИТЕТ СУЧАСНИХ ЗНАТЬ: ПРО АКТУАЛЬНЕ

БОЄВА Т.І., БОЙКО АНАСТАСІЯ. 22 січня – день Соборності України.....	122
БОЄВА Т.І., Костюк В., Шинкаренко З. День студента – свято знань, молодості й оптимізму!...	123

ІЗ АВТОРСЬКОЇ ШУХЛЯДИ

ДЕМЧЕНКО ВАЛЕРІЙ. «Лаванда», «Лаванда».....	126
---	-----

Всеукраїнський громадсько-політичний і теоретичний журнал “Трибуна”, №2/2023 рік. Зареєстровано Міністерством України у справах преси та інформації. Серія КВ № 295. Підписано до друку 27.02.2023. Формат 84x108/16. Папір офсетний. Офсет. друк 9,504 ум. друк. арк. 7,56 умовн. фарб. відб. 9,1 обл.-вид. арк. Зам. 0136403. Ціна договір. 5777. Пишіть нам на адресу: 03150, Київ-150, вул. Велика Васильківська, 57/3. Редакція журналу “Трибуна” тел. 289-20-87, E-mail: tribuna@znannya.org.ua Надруковано у видавництві “Преса України”. 03047, Київ-47, проспект Перемоги, 50. Рукописи не рецензуються і не повертаються. Листування з читачами редакція веде лише на сторінках журналу. При передруках матеріалів посилання на “Трибуну” обов’язкове. © “Трибуна” 2023.

ПАМ'ЯТІ І.А. ЗЯЗЮНА

*Цивілізований світ тримається на трьох китах – освіті, праці, капіталі.
Два останні перебувають у прямій залежності від першого.*

І.А.ЗЯЗЮН

Постать великого Учителя сучасності І.А.Зязюна навічно увійшла у золотий фонд вітчизняної педагогіки. *Розуміючи, що для того, щоб зруйнувати державу, достатньо зруйнувати освіту, Іван Андрійович, учений-філософ, більшу частину життя присвятив вихованню саме вчителя.* Щоб вивести країну на високий рівень розвитку цивілізації потрібні висококваліфіковані вчителі, вихователі. Учений зазначає: «Соціально-психологічний аналіз проблем дитинства свідчить, що, як і дорослі, наші діти страждають від браку спілкування, відсутності сфери соціально значущої діяльності. Їм притаманний синдром безпорадності, розгубленості, неприкаяності. Втрата романтики і творчості, вузькість кругозору, бідність фантазії, жорстокість, конфліктність та відчуженість, гострий дефіцит ігрової розвивальної діяльності, зростання злочинності, дитяча бездоляждність, проституція – все це вияви сучасної кризи дитинства». На жаль, до усього перерахованого на долю дитинства сьогодні випало переживання страхіття війни, що відбувається на території нашої країни.

У дитячому віці закладаються основи ціннісних орієнтацій, морального розвитку, формуються внутрішні якості, форми поведінки, що в подальшому впливають на особистісне становлення і самоактуалізацію людини. Івану Андрійовичу поталанило в дитинстві. Його внутрішнє «Я» увібрало в себе Красу природи, взаємостосунків рідних і близьких, шкільних учителів, що заклало міцний фундамент його духовного розвитку. Дитинство його припало на важкі післявоєнні роки. Та працелюбність батьків, їх любов до землі, обізнаність у сільському господарстві допомагали витримати і пережити усі негаразди того часу. Батьки для майбутнього вченого були прикладом у всьому. Із любов'ю та вдячністю він згадає їх, що навчили його життєвим премудростям.

Поталанило Івану Андрійовичу і з вчителями. Школа для учня є підготовкою для самостійного активного творчого життя в суспільстві, реалізації своєї місії та призначення. Високодуховний творчий учитель не тільки розширює свідомість учня, виховує внутрішні якості, художні смаки, ціннісні орієнтації, а й сприяє його особистісному становленню, розвитку духовного потенціалу, саморозкриттю. Такі були вчителі у школі та на всьому життєвому шляху. Вони стали зразком у його майбутній освітянській праці. Будучи відомим учнем, у своїй книзі «Педагогіка добра: ідеали і реалії» І.А.Зязюн пише: «...вчитель – основоположна сила соціального відтворення – культурного, економічного, політичного. Без нього унеможливаються соціальний поступ, будь-які досягнення держави і народу. Він є безпосередньою продуктивною силою. Це стверджує історія. Це засвідчує сучасне життя. Без нього неможливе осягнє майбутнє» і з вдячністю підкреслює: «Більше б таких учителів як у мене...».

Багато сил, енергії віддавав учений у підготовці майбутніх учителів. Він створив новий напрямок у педагогіці – педагогічну майстерність. Написав велику кількість наукових праць, книг, посібників. Та для того, щоб бути Учителем з великої літери недостатньо володіти знаннями з певного предмету, мати уміння, навички, потрібно, найперше, мати любов до дітей. Це основний критерій успішної педагогічної діяльності. І.В.О. Сухомлинський підкреслював, що любов до дітей є найголовнішим у професії вчителя.

А.І. Парасюк розглядає любов до дітей як фундамент виховання, на якому складаються надійні взаємини з дітьми. У педагогіці цінність любові розглядається через систему відношення «учитель – учень». Учений зазначає, що любов учить почуттям і почуттю, ставленню через стан власної душі. І в даному випадку вихователь повинен турбуватися насамперед не про те, які якості він хоче розвинути в дитині, а про те, як проявити саме в собі дані якості стовоно вихованця.

Тому, щоб виховати творчу, високоморальну, духовну особистість, сповнену любові, вчитель повинен сам бути взірцем високих мо-

ральних якостей і випромінювати любов до дітей і всього сутнього. Такий взірець потребує від учителя перетворення його душі, постійного самовдосконалення. Така творчість вимагає від творця «високої самодисципліни і постійної жертвовності». Як зазначає Р.Г. Априсян, творчість майже завжди аскетична, оскільки потребує зусиль, самообмеження, цілеспрямованості та подолання перешкод у собі й у світі.

Які І.А. Зязюн, вчені А.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос вважають, що призначення вчителя – навчити людину бути Людиною. Як навчити? Іван Андрійович відповідає: «Навчити своєю Поведінкою, своїм статусом, своїм Знанням, своєю Людяністю, своєю Свободою, своєю Любов'ю, своєї Щастям, своїм Талантом». Тобто вчитель навчає, виховує усією своєю сутністю.

Сучасний Американський вчений Девід Уайт вважає, що ми можемо творити тільки за нашим образом. Іншими словами, кожний об'єкт приймає форму, що відповідає свідомості, яка його створила. Таким чином, високодуховний вчитель має постійно удосконалювати свої внутрішні якості, тобто перебувати у творчому процесі, досягати гармонії.

У Тлумачному словнику української мови поняття «гармонія» розглядається як поєднання, злагодженість, взаємна відповідність якостей (предметів, явищ, частин цілого). Щодо особистості, на нашу думку, гармонія має полягати в тому, щоб думка співпадала зі словом, що її озвучує і, відповідно, з діяльністю, в якій вона відображується. Тобто, людина не має роздвоюватись – думати одне, а говорити інше. Це призводить до дисгармонії, і, як наслідок, до поганого самопочуття, дискомфорту. Допомогти цьому може усвідомлення того, що ми всі клітини єдиного Всесвітнього організму. Тому відпадає бажання осуджувати людину позаочі, а, навпаки, стати її «духовним адвокатом»: розмежувати її та вчинок. Вчинок можна осудити, а людину – виправдати, оскільки всі мають право на помилки та їх виправлення. Таке ставлення до людей, зокрема, до учнів, засвідчує, що вчитель має в своєму серці необумовлену любов, сутність якої полягає у: перереживанні почуття єднання з усім людством, причетності до всього сутнього в бутті; повному прийнятті себе та іншого у всій конкретній своєрідності, цілісності, унікальності; почутті добра, краси, турботи, відповідальності, поваги, розумінні себе та інших людей, умінні виправдати інших; пізнанні себе та іншого; свідомому і творчому вдосконаленні себе та сприянні вдосконаленню іншого; жертвовності.

Щоб розвинути таку любов, можна скористатися вимогами, які запропонував Е. Фромм: дисципліни (від лат. навчання, виховання, суворий порядок) в усьому протягом життя; зосередженості як необхідної умови для вдосконалення в усьому; терпіння – оволодіння будь-яким мистецтвом не передбачає швидкого результату; повне поглинання цим процесом. Е. Фромм у книзі «Мистецтво любити» зазначає: «Якщо хочеш стати майстром у будь-якому мистецтві, потрібно присвятити цьому все життя...». Щодо мистецтва любові, на думку вченого, це означає, що потрібно вправлятися у дисципліні, зосередженості і терпінні в кожному мить свого життя.

Іван Андрійович був глибоко віруючою людиною і мав розвинене почуття відповідальності. Таке ж почуття відповідальності має бути в кожному вчителі. Та, творчий учитель з відповідальністю готується до занять. Кожний урок – це урок мистецтва, що передбачає імпровізацію. У процесі імпровізації народжуються незвичні ідеї, можливість відходити від традиційних схем. Проте імпровізація теж повинна бути підготовленою.

Індійський філософ, суфій Хазрат Іннайят Хан на початку ХХ століття говорив, що людські думки («елементалі») є живими сутностями, здійснюють механічну роботу, яка управляє діяльністю Всесвіту. Тому людина, на думку філософа, відповідальна за свої

творіння, за свої думки і почуття, за кожний момент життя перед Всесвітом, Творцем.

Таким чином, учитель несе відповідальність за свій професійний рівень, свої внутрішні особистісні якості, а, головне, – за своє творіння – внутрішній світ дитини.

На жаль реалії часу призвели до того, що губиться особистісний контакт учителя та учнів. У інформаційному просторі зустрічається такий вислів, що вчитель надає освітні послуги. Та потрібно пам'ятати, що державні службовці теж виховуються вчителями. В країні настане мир і життя покаже, що, за словами І.А. Зязюна, Учитель у державі – службовець Першого Рангу.

Я особисто не була знайома з Іваном Андрійовичем. Ми зустрічались на конференціях, семінарах, консультаціях з філософії перед здачею екзамену з кандидатського мінімуму. Та завжди він випроминював добро, батьківську любов до всіх присутніх. На душі ставало спокійно і укріплювалась віра в себе.

Іван Андрійович був справжнім Учителем, еталоном, взірцем для багатьох поколінь майбутніх учителів.

Світлана РЕПЕТІЙ,

кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології Київського університету імені Бориса Грінченка.

Наталія ФЛЕГОНТОВА,
кандидат педагогічних наук.

Спогади спалахують у пам'яті, як маленькі вогники, що зігрівають душу.

УЧИТЕЛЬ...

Про багатства України відомо ще за часів давніх мандрівників і перших наукових розвідників – Геродота, Павла Алеппського, Гійома де Боллана. Та наша земля багата не лише на щедрі врожаї хліба й іншого збіжжя. Плодовита вона на таланти, співучий працьовитий народ, – мужній, непохитний, правдивий, відданий своїй справі, обласканий Божою милістю.

Українська земля народила багато геніальних мицців, лікарів, інженерів, педагогів, науковців. Немає, мабуть, такої галузі, де б не засяяло українське ім'я: Дмитро Бортнянський, Максим Березовський, Артем Ведель і Мирослав Скорик, Григорій Сковорода і Ліна Костенко, Феofil Яновський, Микола Пирогов і Борис Тодуров, Ігор Сікорський, Сергій Корольов і Олег Антонов... У галузі педагогіки є чимало відомих імен знаних учителів, бо з давніх-давен вони завоювали собі славу найкращих начителів і вихователів. І в цій шерезі зоріє ім'я Івана Андрійовича Зязюна – негасимого духом українця, щирого душею, багатого словом і ділом, справжнього Учителя.

Постать Івана Андрійовича монолітна. Тут гармонійно зливаються у єдине ціле його соціальний статус, регалії і надзвичайна людяність. Саме в цьому була сила його особистості: людина з народу, що своїм трудом досягла вершин високих державних посад і попри різні політичні колізії не схибила, не відступилася від своїх поглядів і чесно несла прапор Педагогіки до останнього подиху.

Під крилом Івана Андрійовича мені пощастило працювати двадцять років. В Інституті педагогіки і психології професійної освіти АПН України (пізніше – Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України), на цьому плідному ґрунті я, вже доросла людина, педагог, наснажувалася науково (теоретично й практично), а головне – духовно. Атмосфера, яку створив Іван Андрійович, була настільки комфортною, що всі дріб'язкові справи відходили на задній план. Був колектив одностайних, об'єднаних спільною справою, інтелігентних високодуховних людей, для яких честь і порядність були понад усе. Це була команда, спроектована Директором на міцних педагогічних традиціях, власному досвіді, його особистих, відшліфованих життєв, правилах і установках. Робота – творчість. Спілкування – радість.

Усвідомлення приналежності колективу

– гордість. І жодного примусу з будь-якого питання!

Пригадую перше знайомство, коли влаштувалася на роботу.

Секретарка: – Іване Андрійовичу, – до Вас!

Директор: – Прошу!

Піднявся назустріч з-за робочого стола, посміхнувся й простягнув руку. Тепло долоні подумки відчуваю до сьогодні. Запросив присісти. Поцікавився моїми педагогічними справами. Не довга робоча бесіда щодо умов, правил і обов'язків – і я – співробітник ІПППО АПН України. Вийшла з кабінету. Тепло на душі, серце радіє і вирости крила. Ці крила дали мені можливість згодом захистити кандидатську дисертацію. Пам'ятаю його підтримку під час моєї доповіді: якісь особливі слова, емоції, спокійний, урівноважений голос і тепло батьківських очей. Для нього ми всі (молоді, молодші, старші й найстарші) були дітьми. На засіданнях, зборах, нарадах ми вчилися у нього науковій толерантності, лаконізму, вмінню висловлюватися коротко й змістовно.

Іван Андрійович був багатогранною особистістю. Академік і син сільського трударя уживалися в ньому по-братньому міцно, гармонійно. Після виступів з високих трибун Міжнародних конференцій, конгресів та форумів у перервах і по завершенню заходів – це була душа колективу, широка, щира, співуча душа, вихована на кращих традиціях українського народу. Пісня – його натхнення. Які ми робили концерти! З ним і для нього! І співали разом багато багато наших українських народних пісень, і його улюблену (на два голоси) "Ой, у полі вітер віє..."

А ще він був скромним і з великим почуттям гумору. Не любив, коли його нещиро (або й заслужено) хвалили. На те відповідав: "Таких людей не було, нема і не треба!" Ця фраза стала авторським афоризмом.

Двадцять щасливих років у закладі, що ним керував І.А. Зязюн, – найпам'ятніші, бо ти спілкувався з живою легендою, тоді, а зараз пригадуються його слова, батьківські поради, наукові зауваження. І з цим ідеш по життю, по освітянській ниві і продовжуєш сіяти Добре, Розумне, Вічне і Слово Учителя.

